

TBMM’de Kadın Parlamenterlerin Verdikleri Kanun Tekliflerinin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi*

Şeyda Işık** & Senem Kurt Topuz***

Öz

Kadınların siyasal haklarını elde etmeleri için uzun yıllar süren bir mücadele vermeleri gerekmiştir. Bu mücadele demokrasiden kadın hareketlerine kadar uzanan çok boyutlu bir süreci içermektedir. Bu süreçte kadınların siyasal kazanımları artsa da siyasetin eril yapısı değişmemiştir. Özellikle demokrasinin temel taşlarından olan parlamentolarda kadınların görünürlüğü çok düşük seviyelerdedir. Bu da kadın meselesinin ve kadınlı ilişkilendirilen konuların yeterince gündeme gelememesine neden olmaktadır. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki bilhassa kadın parlamenterlerin, 21. ve 26. meclis dönemleri arasında; kadınlı, kadınlı ilişkilendirilen alanlarla ve sosyal konularla ilgili olarak verdikleri kanun tekliflerinin içerik analizi yapılmıştır. Kadın temsiliyetinin niceliksel ve niteliksel ifadelerinin anlaşılması için önemli olan bu araştırmada; kadın vekillerin ilgili dönemler arasındaki sayısal artışlarının, ilgili konularda verilen kanun teklifleri üzerinden, parlamentoya yansımaları incelenmiştir. Böylece, birçok yazına konu olan, kadın siyasetçilerin erkek meslektaşlarına göre fark yaratacak politikalar üretip üretmediği meselesinin anlaşılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Temsili, Siyasal Katılım, Demokrasi, Kadın Parlamenterler, Kanun Teklifi.

Examination of Law Proposals Given by Women Parliamentarians in TGNA via Content Analysis Method

Abstract

Women had to fight for long years to achieve their political rights. This struggle involves a multi-dimensional process from democracy to women’s movements. In this process, although the political gains of women increased, the masculine structure of politics has not changed. Especially in parliaments, which are the cornerstones of democracy, the participation of women is very low. This, therefore, causes women’s issues and issues associated with women to be less discussed. In this study, especially women parliamentarians in the Turkish Grand National Assembly (TGNA), which is the legislative body of the State of the Republic of Turkey, between the 21st and 26th parliamentary terms; the content analysis of the law proposals they gave regarding women, and the areas associated with women and social issues was made. In this research where it is important for understanding the qualitative and quantitative expressions of the representation of women, the reflection of the numeral increase of the female parliamentarians between the related terms of the parliament was studied through the given law proposals on related topics. Accordingly, it is aimed to comprehend whether women, the subject of many studies, have produced policies that will make a difference compared to their male counterparts.

Keywords: Woman Representation, Political Participation, Democracy, Women Parliamentarians, Law Proposal.

*31/05/2019 tarihinde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda yapılan aynı başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

**Doktora Öğrencisi | Bolu Abant İzzet Baysal Üni., Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı | seyda.isik.13@gmail.com | ORCID: 0000-0002-3798-4838

***Doç. Dr. | Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü
kurt_s@ibu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7082-3198 | DOI: 10.36484/liberal.1256173
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 28, Sayı:111, Yaz 2023, ss. 215-239.
Gönderim Tarihi: 24 Şubat 2023 | Kabul Tarihi: 11 Ağustos 2023

Giriş

Kadınların siyasal alana katılım meselesi, uzun yıllar boyunca önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur. Bugün hala kadınların erkekler karşısındaki ve toplum düzeyindeki konumu, erkeklerle kıyaslandığında istenilen şekilde ve eş düzeyde bir erişimi ifade etmemektedir. Önce cinsler sonra cinsiyetler arasındaki eşit(siz)lik meselesi son kertede egemenlik ilişkilerinin zirve noktası olan siyasete kadar uzanmaktadır.

Özellikle demokrasiyi benimseyen ülkelerde, kadınların siyasete katılımları, kamusal alanların kadınlara açılması anlamına gelmiştir. Kadınların elde ettikleri siyasal hakların uzantısı olarak kazandıkları siyasi temsilciliklerini, öncelikle halkın temsil edildiği ve siyasetin meşru olarak yürütüldüğü ulusal parlamentolarda görmek mümkündür. Siyaset-demokrasi-kadın ilişkisinde demokrasinin gereği olarak; siyasal alanın ve bunun aracı olan ulusal parlamentoların kadınlara açılması, kadın temsilciler aracılığı ile kadınların gerçek anlamda temsil edilebilmesi yönünden beklenti doğurmaktadır. Kadınların siyasal alandaki varlıklarını anlamlandırmak adına bu alanlardaki konumlarını belirleyebilmek önem arz etmektedir. Nitekim bugün kadınların geçmişe nazaran siyasal katılımlarının arttığını söylemek mümkünken; katılımlarını niteliksel olarak değerlendirdiğimizde; kadınların gerçek anlamda temsil edildiğini söylemek her zaman mümkün olamamaktadır. Günümüzde kadınların sadece karar alma mekanizmalarında yer almaları, bu mekanizmalara etki edebildikleri anlamını taşımamaktadır. Oysaki kadınlardan özellikle erkek meslektaşlarına nazaran farklılık ya da farkındalık oluşturacak politikalar üretmeleri beklenmektedir. Refah devleti uygulamaları bunun bir örneğini oluşturmaktadır.

Türkiye için de durum aynı nitelikleri taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ulusal parlamentosu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kadınların niceliksel varlıkları düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu da kadınların siyasal katılımının Türkiye'de de yetersiz olduğunu göstermekle birlikte kadınların temsili hususunda da kilit bir problem oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; kadınların siyasete katılım düzeylerinin diğer bir ifade ile niceliksel anlamdaki parlamenter sayılarının, niteliksel anlamdaki kadınların siyasal temsiline etkisi hususunun irdelenmesidir. Bunun için, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki kadın parlamenterlerin 21. meclis dönemi ile 26. meclis dönemleri arasındaki kadına, kadın meselesine, kadınla ilişkilendirilen alanlara, kadının toplumdaki konumuna ve refah devleti uygulamalarına ilişkin verilen kanun teklifleri incelenmiştir. Bulunan veriler ışığında, kadınların ilgili dönemlerdeki sayısal artışlarının yasa yapma

süreçlerinde kadın meselesine ve sosyal konulara ne derece etki ettiği ve erkeklerden farklı, daha önce değinilmemiş ya da üzerinde yeterince durulmamış politikalara ne derece yansıtıldığı incelenmiştir.

Kadınların Siyasal Alandaki Temsili ve Demokrasi ile İlişkisi

Kadınların siyasi temsili, zaman içerisinde giderek artan bir biçimde modernlik kavramlarına ve etkili demokratik yönetim içine dâhil edilmiştir (Hughes, 2009:175). Buna rağmen dünya genelinde ulusal yasama organlarında hala kadın temsili oldukça azdır. Teorik olarak yapılan açıklamalar henüz birçok yerde denenmiş değildir (Paxton, 1997: 442). Kadınlar dünya nüfusunun yaklaşık olarak yarısını oluşturmasına ve seçme-seçilme hakkına on yıllardır sahip olmasına rağmen ulusal yasama organlarındaki temsil oranları dünya genelinde yarı yarıya dahi bulamamıştır (IPU, 2022: 2). Mevcut döneme ait son veriler ışığında kadınların parlamentolardaki dünya geneli ortalaması hala %26,8 oranındaki payı ile oldukça düşük seviyelerde seyretmektedir (IPU, 2023). Kadınların siyasete katılım oranlarının yetersiz olması yasalarda da kendini göstermekte; yasama ve kaynak dağılımı biçimindeki toplumun tümünü ilgilendiren kararlarda kadınların çıkarlarının göz ardı edilmesine sebep olmaktadır (Paxton, 1997: 442). Buna dayanarak; toplum içinde, kadınların konumunu anlamak ve potansiyel olarak arttırmak için siyasi yapı içindeki konumlarını da anlamak gerekmektedir.

Siyasal hayata katılım, birey ile siyasi sistemin ilişkisini içermektedir. Bu ilişki siyasi olayları izlemek, hakkında bilgi edinmek, siyasi olarak karar mekanizmalarında yer alarak aktif veya sadece oy kullanarak pasif anlamda eylemde bulunmak gibi çeşitli biçim ve boyutlarda kendini göstermektedir. Kadınların bu eylemlerde bulunmaları yüzyıllar boyunca geleneksel toplum yapıları, değer yargıları, toplumsal rolleri, niteliksel durumları gibi nedenlerle engellenmiştir (Örtlek ve Tekelioğlu, 2013: 279).

Günümüze gelindiğinde ise, kadınlara parlamentolar bünyesinde tanımlanan görevler yine kadınlık rollerini pekiştirir düzeyde ve yeterlilikte kalmaktadır: Genellikle kadın için anne-çocuk sağlığı, şiddet, bakım hizmetleri, eğitim gibi başlıklar seçilerek acil sorunlara geçici çözümler üretilmekte; siyasi programlarda kadınların talepleri göz ardı edilmektedir. Böylece de kadınlar sadece ailenin önemli bir üyesi olarak kutsanmaktadırlar (Sayın, 2007: 154).

Bu çerçevede, bugün kadının siyasetteki yeri, genellikle tartışılan niceliksel anlamının ötesinde niteliksel bir anlam ifade etmektedir. Kadınların siyasette yüzde kaç oranında katılımı bugün artık tek başına kadını, kadın meselesini

ve kadınların temsilini ifade etmek için yeterli gelmemektedir. Siyasetin pratiklerini siyasetin eril diliyle gerçekleştiren kadınların, yeknesak olan ataerkil düzeni etkileme noktasında edilgen kalmalarına neden olmakta; bu da temsil noktasında, niceliksel olarak görünür olsalar dahi niteliksel olarak yeterli olmamaları sonucunu doğurmaktadır (Mutlu, 2017: 24, 25). Bu noktada siyasal katılımı daha anlamlı kılmak ve “temsil” ile farkını anlamak adına, “niceliksel” ve “niteliksel” olan arasındaki ayrımın anlaşılması önemlidir. Kadınların siyasal katılımı, parlamentodaki sayısal varlıklarıdır. Diğer bir ifade ile kadınların siyasal alanda çeşitli şekillerde var olmalarıdır ki bu niceliksel olanı ifade etmektedir. Burada üzerinde durulması gereken ise niteliksel olandır yani siyasal temsildir. Siyasal temsil, seçilen kadın parlamenterlerin kadınlar için ne yaptığı ile ilgilenmektedir. Başka bir deyişle kadın temsili, konusu itibariyle; kadın temsilcilerin kadın problemlerine ilişkin çözüm üretme hususunda ne derece etkili olduklarına, bu konuya dair yaptıkları çalışmalara, toplumun farklı kesimlerindeki farklı kadın profillerini ne derece iyi temsil edebildiklerine bakmaktadır (Aydın Yılmaz, 2015; Şahin Mencütek, 2013).

Bir toplumda bireylerin siyasal anlamda rol almaları, siyasal olarak bir faaliyette bulunmaları ya da siyasi bir tavır içine girmeleri için öncelikle siyasal sistemin yapısının ve işleyişinin kendilerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebileceğini bilmeleri ve ayrıca siyasi iktidarın kararlarının hayatları üzerinde etkili olacağına dair bilince sahip olmaları gerekmektedir. Bu çerçevede de siyasal katılım, bir tür eylemi içermesi nedeniyle bireylerin siyasal sistem ile ilişkisini belirlemektedir (Dursun, 2016: 233, 234).

Siyasal katılımın hangi düzeyde ve şekilde olabileceğini belirleyen temelde üç dinamikten söz edilebilir: Sosyo-ekonomik, psikolojik ve siyasal-hukusal etkenler (Dursun, 2016: 240-241). Hiç kuşkusuz bunları hem cinsiyet ekseninde hem de diğer boyutları ile kadınların siyasal katılımını etkileyen faktörler olarak da değerlendirmek mümkündür. Bu etmenleri farklı şekilde sınıflandıran birçok düşünür bulunmaktadır. Örneğin; Paxton ve Kunovich'e göre sosyal-yapısal, siyasal ve ideolojik unsurlar kadınların siyasal katılımını etkilemekteyken; Kenworthy ve Malami bu etmenleri sosyo-ekonomik, kültürel, politik olarak kategorize etmekte; Sanbonmatsu ise bunu, sosyal yapı, seçim kuralları ve kuramsal çerçeve şeklinde adlandırmaktadır (Paxton ve Kunovich, 2003; Kenworthy ve Malami, 1999; Sanbonmatsu, 2002).

Kadınlara biçilen roller ve toplumdaki konumları ile ilgili ideolojik inançlar, hem kadınların kamu hayatında yer alma hem de siyasete girme fırsatlarını etkilemektedir. Uygun bir siyasal sistemde kültürel normlar, nitelikli kadın adayların yeterli bir kaynağı mevcut olsa bile, siyasete katılım fırsatlarını engelleyebilmektedir (Hughes, 2009: 176).

Türk modernleşmesi özelinde, kadınların siyasal katılımı ile temsilini etkileyen faktörlere bakıldığında ise; kadının kültürel kodlar doğrultusundaki muhafazakâr konumlanışı karşımıza çıkmaktadır ki bu durum kadının, aile, annelik, dişilik, cinsellik bağlamında ortaya çıkan imgelerin dışında tanımlanamamasına ve kamusal alanda daha çok “sosyal politika” konuları ile eşleştirilmesine neden olmuştur. Bu sebeple de devletin stratejik kurumlarında kadınların, temsil konusunda yeterli imkânlarla sahip olamadıkları görülmektedir (Yavaşgel, 2014: XIII, XIV).

Buradan hareketle kadınların siyasal yaşama katılımının önündeki engelleri şu şekilde ifade etmek mümkündür: Politikanın erkek mesleği olarak kabul edilişi, siyasi partiler yapısı, değer yargıları, sosyal bağımlılıklar, ataerkil aile yapıları, eğitim ve ekonomideki yetersizlik, ülkedeki genel sosyo-ekonomik dengesizlik, ileri derecede politizasyon, emeğin görünmezliği, toplumdaki ve siyasetteki eril zihniyet, kadınların eş ve ailelerine bağımlılığı, iş güvencelerinin azalması, kadının yoksulluğu, gerek ev içinde gerekse bakım işlerinde yardım alamamaları, yasal eşitliğin pratiğe dökülememesi, bürokraside kadınların yüksellememesi, erkeklere yönelik eğitim eksikliği... (Talaslı, 1996; Coşar, 2011; Demirgöz Bal, 2014). Nihayetinde bu nedenler de kadınların siyasete karşı olan ilgi ve isteğini etkileyerek; siyasal katılımlarını düşürmekte ve yetersiz temsillerine sebep olmaktadır.

Kadınların siyasal alandan uzak kalmaları sadece “kadınların temsili” konusunda oluşan sorunlarla kalmamaktadır. Aynı zamanda demokrasiyi sahiplenen ülkeler için de önemli eksiklikler yaratmaktadır.

Nitekim kadınların dışlandığı bir arena olarak siyaset, demokrasiyi gerçekleştirme yönünde de meşruiyetini sağlayamayacaktır çünkü siyasetin meşruluğu yurttaşlar topluluğunun verdiği destekle değerlendirilmektedir ki bu açıdan da kadınların desteğini almayan bir siyaseti demokratik anlamda meşru kabul etmek de mümkün olmayacaktır (Vergin, 2010: 49). Demokrasi-kadın-siyaset üçgeninde kadınların sadece bir vatandaş olarak temsili sorununun ötesinde, kadınların görünürlüğü de demokrasinin paradokslarını aşmasına bağlıdır. Bu sadece kadınlar için olmaktan öte adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramların yerini bulması ve kimlikleri unutulmuş ya da ötelenmiş kişi ve/veya grupların görünür kılınması açısından da önem taşımaktadır.

Siyasi partiler çağdaş demokrasilerin temelini oluşturan kurumların başında gelmektedir ve çağdaş demokrasilerde insanların yönetime “aktif” olarak katılmalarının da en temel araçlarından biridir. Partiler toplumun farklı kesimlerinin isteklerini temsil etmektedirler (Özdemir ve Atılğan, 2014; Heywood, 2007). Fakat siyasi partiler bu farklı kesimleri temsil etme konusunda her

zaman yeterli olamamışlardır. Bunun nedenlerinden biri de siyasal katılımın düzeyleridir; özellikle kadınlarca katılımın düşük seviyede olmasıdır.

Kadınların siyasette olması veya olmamasına dair farklı görüşlerin bulunmasına rağmen, kadınların siyasete özellikle aktif katılımı, kadınların kadınlarca temsil edilmesini ve kadınların da hemcinslerini daha iyi ifade etmesini sağlayacaktır (Demir, 2015: 27). Kadınların siyasal alana katılımı ve politik tavırları, kadın hakları konularında, savaş gibi saldırgan dış politika konularında, ihtiyacı olana yardım veya azınlık hakları konularında, bakım hizmetleri ve refah yardımları konularında, “alternatif yaşam stilleri” gibi sosyal içerik taşıyan konularda daha fazla farklılık ve farkındalık oluşturmaktadır (Clark ve Clark, 1993: 35). Buna ek olarak kadınların siyasete katılmalarının “kadın sorunları” ya da eşitlik ve adalet gibi kaygıların ötesinde bir anlamı vardır: Kadınların konumlarının iyileştirilmesi ile kalkınma arasında doğrusal bir ilişki de bulunmaktadır (Toksabay Esen ve Memişoğlu, 2007: 3).

Kadınlar, erkeklerin aksine özel ve kamusal yaşamı iç içe yaşamalarından dolayı politika üretiminde, siyasal faaliyet ile ev içi faaliyetleri bütünleştirmektedirler. Bu da şöyle bir sonuç çıkarmaktadır: Kadınlar, gerek sorunlar, gerek çözümler açısından daha acil, etkin ve somut örneklerden yani direkt olarak “insan örnekleri”nden hareket etmektedirler (Çakır, 2010: 451). Diğer yandan, siyasal alanda erkek temsilcilerin varlığı maddi konularda ağırlık yaratırken; kadınların siyasal varlığı, insana ait sorunlara ve kente ağırlık tanımaktadır çünkü kadın temsilciler, siyaseti kişisel çıkarlardan ziyade, “ortak iyilik” için çözüm üretilen bir alan olarak kavramaktadırlar. Dolayısıyla kadınların siyasal alandaki niceliksel ve niteliksel varlıkları toplumun yararına ve bütünselliğe de katkı sağlamaktadır (Yaraman, 2015: 35, 36).

Kadınların siyasete katılımları sadece cinsiyetle özdeşleşen politikalara değil; aynı zamanda refah devleti konularına da yeni bir soluk getirmektedir. Nitekim kadınların refah devleti ve sosyal hak konularındaki yaklaşımlarının, ataerkilliği analiz eden feminist düşünce ile birleştiğinde, bu alanı genişlettiğini ve bütünleştirici bir etki yarattığını söylemek mümkündür (Atasü Topcuoğlu, 2016: 17).

Refah devletini, Flora ve Heidenheimer’in da belirttiği gibi; “bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan ve sosyal güvenlik olanakları sağlayan, toplumsal konuları ne olursa olsun eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetlere bir standart getiren devlet” olarak tanımlamak mümkündür (Flora ve Heidenheimer, 1990: 29). Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi, kadınlara atfedilen alanlar tam da refah devleti konularını kapsayan “sosyal içerikli” noktalara işaret etmektedir. Nitekim refah devleti, sosyal politikanın da uygulama alanına girmektedir.

Örneğin; yoksullukla mücadele, sosyal güvenlik ve yardım meseleleri, eğitim ve sağlık gibi (Koray, 2008: 95). Yine tanımdan çıkarılacağı üzere refah devletinin “özel alanı” içeren eşitlikçi yapısı, feminizmin vurguları ile birbirini tamamlar niteliktedir. Bir diğer ifade ile sosyal devlet, bir toplumda daha fazla eşitlik yaratmak ve var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla hareket etmektedir (Ruggie, 1984: 11).

Siyaset alanında göz ardı edilen çok mühim noktalar bulunmaktadır. Örneğin, kadınlar ve erkekler yaşam çevrelerini farklı şekillerde kullanmaktadırlar. Dolayısıyla da kadınların yaşam çevrelerinin sundukları ekonomik, toplumsal ya da mekânsal olanaklardan yararlanmaları ve bundan dolayı çıkabilecek beklenti ya da sorunları da aynı olmamaktadır. Bu nedenle, “ortak yaşam çevresi”ne yönelik “politika(sızlık)lar” da erkek ve kadın cinslerini farklı şekillerde etkilemektedir. Diğer bir örnek ile gündelik hayatta yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin aktif kullanıcısı konumundaki kadınlar, yaşam çevresindekilerle özel bağlar kurmaktadır. Bu bağlamda, esasında yaşadıkları çevrenin en iyi nabzını tutabilecek olan ve yine ihtiyaçlarını tespit edebilecek olan kesim kadınlardır. Bu yüzden siyaset alanı kadını görünmez kılarken; aslında politikaların da kadınların sorunlarına karşı kör kalmasına neden olmaktadır çünkü kadın ve erkeklerin yaşayışları, problemleri veya gereksinimleri farklı düzeylerde (Alkan, 2004; Wedel, 2013; Derdiyok, 2014). Nitekim kadın siyasetçiler, erkek meslektaşlarına göre sosyal içerikli olan; aile, eğitim, sağlık, çocuk ve bakım hizmetleri, toplumsal cinsiyet meseleleri gibi konulara daha fazla duyarlılık göstermektedirler (Bolzendahl ve Brook, 2007: 1514). Kadın hareketlerinin içerdiği sosyal hizmet çalışmalarını anlatan Dominelli, kadınların sosyal uygulamalarda farklılık yarattığını ifade etmiştir. Bu farklılıkları şu şekilde sıralamak mümkündür: Kadınların sosyal hizmet çalışmaları, çoklu kimliklere saygı duyulmasını sağlamakta, cinsiyete dayalı iktidar mekanizmalarında farkındalık yaratmakta, kadınların kendi adlarına hareket etmeleri adına saygı çerçeveleri oluşturmakta, çeşitli toplumsal gruplar arasında dayanışmayı teşvik etmekte, ataerkil toplum ilişkilerini çözümleyebilmekte, bağımlılığı yeniden tanımlamakta, bakım emeğine değer vermekte, cinsiyetler arası ihtiyaçları ayırmakta, hiyerarşiye dayanmayan bir iletişim kurmakta, kadınları görünür kılmakta ve toplumsal cinsiyete karşı duyarlılık geliştirmektedir (Dominelli, 2002: 15).

Yöntem

Kadınların siyasal alandaki temsili birçok noktada araştırılmaya değer bulunmuş bir konudur. Bu çalışmada da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 21. meclis dönemi ile

26. meclis dönemleri arasında seçilen kadın parlamenterlerin sosyal konulara dair verdikleri kanun tekliflerinin (ya da imzaları bulunan kanun tekliflerinin) konu itibariyle “içerik analizleri” yapılmıştır. Daha açık bir ifade ile bu araştırmada, siyasi alanda temsilin en temel yeri olan parlamentoda, kadın parlamenter artışlarının sosyal ve kültürel konulara, refah devleti uygulamalarına, “kadın meselesine” ve “kadın” ile bütünleştirilen konulara, kısaca “sosyal içerikli” tanımlaması içine aldığımız alana etkileri araştırılmıştır. Böylece gündeme gelen politikalarda değişikliğe ve/veya farklılığa sebep olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan da siyasette kadın sayısı artarsa erkeklerden farklı politikalar gelişir mi? Kadın-erkek eşitliğinin refah devleti meselelerinin gündeme gelmesindeki etkisi nedir? Kadınlar erkeklere nazaran daha mı farklı daha mı sosyal içerikli politikalar üretir? Parlamentoda kadın milletvekili sayısı arttıkça daha önce konuşulmamış daha “duygusal” meselelere, kadın ve kadın meselesine dair konulara bakış açısı genişler mi? Türkiye de kadın milletvekillerinin parlamentodaki varlıklarının bunlara etkisi ne yöndedir? Şeklindeki soruların cevapları aranmıştır. Buradan hareketle TBMM’deki karar alıcı konumda bulunan kadın parlamenterlerin, kadınların siyasal alanda temsil edilmesi ve bu temsil güçlerini sosyal konular üzerinde kullanma etkileri incelenerek; demokrasi-temsil-kadın üçgenine Türkiye konjonktürü üzerinden açıklama fırsatı bulmak amaçlanmıştır.

TBMM’deki kadın parlamenterlerin kendilerine verilen siyasal gücü hangi alanlar için kullandıklarını analiz etmek adına; bu gücü en bariz şekilde kullandıkları ve yasa yapama araçlarından biri olan kanun tekliflerinin incelenmesi önem arz etmektedir çünkü bu, kadınların kadınları ifade etme yönünden sağladığı yararın dışında, erkek meslektaşlarının atladığı ve/veya göremediği noktalara değinilmesi ve bunun siyasal alana taşınması konusunun irdelenmesini sağlamaktadır.

Bu nedenle Türkiye’de, kadın vekillerin verdikleri ve/veya verilmesine imza atarak vesile oldukları “sosyal içerikli” kanun tekliflerinin incelenmesi, kadının siyasal alanda temsilinin Türk siyasal kültürü ve süregelen muhafazakâr/geleneksel yapılar açısından ifadesini de ortaya koyacaktır. Bu sayede yetersiz kalan alanlara daha fazla değinilmesinin de yolu açılacaktır.

Buradan yola çıkarak, bu araştırma, siyasal alanda kadınların temsilinin ve kadın-demokrasi ilişkisinin açıklanması ile Türkiye’de kadın siyasal temsiline ilişkin olarak, 21. meclis dönemleri ile 26. meclis dönemleri arasında (Bkz. Tablo 3.1), TBMM’de kadın vekillerin örgütlenerek verdikleri; ilk imzayı atarak verilmesine öncülük ettikleri veya içinde imzası bulunarak verilmesine katkı sağladıkları, ‘sosyal içerik’ taşıyan kanun tekliflerinin içeriklerinin konu itibariyle irdelenmesini ve elde edilen verilerin “içerik analizi” yöntemi ile incelenmesini kapsamaktadır.

İçerik analizi yöntemi; “Bir mesajın içindeki verilerden yinelenebilir ve anlamlı çıkarımlar yapabilen ve güvenilir sonuçlar vermesi beklenen bir araştırma tekniğidir” (Gökçe, 2012: 85). Bu yöntemin birçok kişi tarafından yapılmış birçok tanımı bulunmaktadır. Krippendorff’a göre; “İçerik analizi veriden onun içeriğine ilişkin tekrarlanabilir ve geçerli sonuçlar çıkarmak üzere kullanılan bir araştırma tekniğidir” (Krippendorff, 1980: 25). Weber’in içerik analizi tanımlaması ise; “Metinden çıkarılan geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu ortaya konulduğu bir araştırma tekniğidir. Bu yorumlar, mesajın göndereni, mesajın kendisi ve mesajın alıcısı hakkındadır” (Weber, 1989:5). Stone vd. ise şöyle ifade etmiştir: “İçerik analizi, metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir” (Stone vd., 1966: 213). İçerik analizi eş deyişle içerik çözümlenmesi, önceden saptanan kategorilere dayanarak bir metindeki öğelerin sınıflandırılması şeklinde uygulanmaktadır. Bu nedenle öncelikle kilit niteliğindeki önemli kelimeler analiz edilerek, listelenmekte ve daha sonra inceleme yapılan metindeki tekrar edilmiş sayıları saptanmaktadır (Gökçe, 2012: 85).

Bu bağlamda, çalışmada, özellikle Türkiye’de kadınların siyasal temsiline etki eden toplumsal, kültürel ve sosyo-ekonomik bazdaki birtakım siyasal faktörlere dayanarak belirlenen “anahtar kelimelerin” (Bkz. Tablo 3.2) kullanılması ile kapsama alınan dönemlerde (Bkz. Tablo 3.1) kadın parlamenterlerin verdikleri (veya verilmesine etki ettikleri) kanun tekliflerinin ilişkisi incelenmiştir. Dolayısıyla çalışma, kanun tekliflerinin metinlerine ve sonuçlarına ilişkin ayrıntıları içermemektedir. Öte yandan çalışma, sadece Türkiye ulusal parlamentosu içindeki verilerin irdelenmesi ile sınırlandırılmakta; elde edilen verilerin farklı ulusal parlamentolar ile karşılaştırılmasını, Türkiye’nin dünya parlamentoları içindeki yerini ve bununla ilişkili olarak kota uygulamalarının irdelenmesini kapsamamaktadır.

Tablo 3.1: Çalışmaya konu olan meclis dönemleri (TBMM, 2019)

	21. dönem	22. dönem	23. dönem	24. dönem	25. dönem	26. dönem
1. yasama yılı	02/05/1999 - 27/08/1999	14/11/2002 - 30/09/2003	23/07/2007 - 30/09/2007	28/06/2011 - 15/07/2011	08/06/2015 - 30/09/2015	02/11/2015 - 30/09/2016
2. yasama yılı	01/10/1999 - 30/06/2000	01/10/2003 - 30/09/2004	01/10/2007 - 30/09/2008	01/10/2011 - 04/07/2012	01/10/2015 - 01/11/2015	01/10/2016 - 30/09/2017
3. yasama yılı	01/10/2001 - 28/09/2001	01/10/2004 - 30/09/2005	01/10/2008 - 30/09/2009	01/10/2012 - 30/09/2013	-	01/10/2017 - 24/06/2018
4. yasama yılı	01/10/2001 - 13/08/2002	01/10/2005 - 30/09/2006	01/10/2009 - 30/09/2010	01/10/2013 - 30/09/2014	-	-
5. yasama yılı	01/10/2002 - 05/10/2002	01/10/2006 - 22/07/2007	01/10/2010 - 12/06/2011	01/10/2014 - 07/06/2015	-	-

Tablo 3.1’de de görüldüğü üzere çalışmaya 21. meclis döneminden itibaren başlanılmış ve 26. meclis dönemine kadar olan ve Tablo 3.2’de ayrıntılı olarak verilen kategorilerdeki kanun tekliflerinin tamamı incelenmiştir. Çalışmaya 21. meclis dönemi itibariyle başlanılmasında iki önemli etken yatmaktadır.

Bunlardan ilki 21. meclis dönemi ile birlikte Türk siyasi hayatına giren ve takip eden ilk seçimlerle birlikte de siyasi iktidar olan ve de hâlihazırda iktidarı elinde bulunduran Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kadın temsili konusunda niteliksel bağlamda ilerleme ve gelişme yaşanmasına etkisi olup olmadığının incelenmesidir. İkincisi ise, 21. meclis döneminin kadınlar için çok partili hayata geçişten bu yana niceliksel anlamda en yüksek siyasal katılım oranının görüldüğü dönem olmasıdır. Nitekim Cumhuriyet ile birlikte seçme ve seçilme hakkı elde eden kadınların tek partili dönemde katılım oranları en fazla %4,5 civarlarında kalmış (Çakır, 2013: 126-128), daha sonra gelen çok partili hayatın 1999 yılına kadar yani 21. meclis dönemine kadar bu oran tekrar yakalanamamıştır. 1999 yılında %4'lü siyasal katılım oranlarına tekrar ulaşan kadınlar (TBMM, 2019), bu dönem sonrasında ki, bu dönem aynı zamanda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin de siyasal iktidar dönemine denk gelmektedir, toplamda yükselen bir siyasal katılım grafiği ile seyretmişlerdir (Bkz. Tablo 3.5).

Çalışmada Tablo 3.2'de verilen yedi ana kategori belirlenmiştir. Bunlar 'eğitim', 'istihdam ve çalışma yaşamında kadın', 'şiddet', 'sağlık', 'kadının adlandırılışı', 'siyaset', 'sosyal politikalar ve toplum-kadın ilişkisi'dir. Daha sonra bu kavramlarla ilişkili olan anahtar kelime niteliğinde diğer kavramlar belirlenerek, TBMM 'yasama-kanun teklifleri' veri tabanları üzerinden arama yapılmıştır.

Tablo 3.2: Araştırmadaki kategoriler ve bunlara göre veri tabanı aramasında kullanılan anahtar kelimeler

	Eğitim	Istihdam/ Çalışma Yaşamında Kadın	Şiddet	Sağlık	Kadının Adlandırılışı	Siyaset	Sosyal Politikalar ve Toplum-Kadın İlişkisi
1	Eğitim	Çalışan kadın	Dayak	Doğum-ölüm	Kadın	Kota	Kıyafet
2		Kadın girişimci	Kadına şiddet-cinayet	Hamilelik	Bayan	Katılım	Turban
3		Analık	Taciz	Gebelik	Hanım	Temsil	Başörtüsti
4		Yoksulluk	Tecavüz	Kadın sağlığı	Kız	Ayrımcılık	Ahlak
5		Bakım hizmetleri	Cinsel istismar, saldırı, ilişki	Kürtaj	Dul	Eşitlik	Namus
6		Ev işi	Aile içi şiddet	Cinsel yaşam	Evli	Özgürlük	Töre
7				Cinsellik	Bekâr		Nikâh
8				Bekâret	Anne		İmam nikâhı
9				Çocuk sağlığı			Dulluk
10							Dul hakkı
11							Annelik
12							Evlilik
13							Aile
14							Çocuk
15							Bebek
16							Çocuk gelin
17							Yaşlı
18							Engelli (Özürü)
19							Siğınma evi
TOPLAM ANAHTAR KELİME SAYISI: 55							

Tablo 3.2 'deki 'Eğitim' ana kategori başlığı aynı zamanda anahtar kelime olarak da kullanılmıştır.

Bu kavramlar sınıflandırılırken öncelikle kadınların siyasal hayata katılımını etkileyen sosyo-ekonomik, siyasi, ideolojik ve kültürel faktörler ve özelde ise Türk siyasal kültürünün kendi iç dinamikleri ele alınmış; özellikle sosyal konular ve kadın üzerinden düşünülen kavramlar ile kadınları etkileyen, kadınlardan etkilenen veya kadınların etkiledikleri konular göz önünde bulundurulmuştur. Kültürel meseleleri, sosyal ve ekonomik dinamikleri, toplumsal yapıdaki oluşumları, kadının konumlandırılışını ve mücadele alanlarını, sosyal politikaları ve refah devleti uygulamalarını daha geniş biçimde ifade edebilmek adına, 'sosyal içerikli' meseleler şeklinde adlandırılan genel bir ifade tercih edilmiştir. Buna istinaden, bu kavramlarla ilgili olan toplamda 55 tane anahtar kelime belirlenmiştir. TBMM veri tabanlarında yapılan araştırmada sadece çalışmaya konu olan meclis dönemlerindeki kanun teklifleri incelenmiştir.

Bulgular

Tablo 3.3: Meclis dönemlerinde verilen kanun teklifleri toplam sayıları (TBMM 2019)

	21. dönem	22. dönem	23. dönem	24. dönem	25. dönem	26. dönem
Kanun teklifleri toplam sayısı	1047	1042	901	2837	536	2348
SONUÇLARI						
Geri alındı	8	16	4	9	0	15
Hükümsüz	956	733	650	2451	536	2281
İşlemden kaldırıldı	0	0	0	0	0	0
Kanunlaştı	82	274	245	366	0	50
Karar oldu	1	5	1	2	0	1
Reddedildi	0	0	0	0	0	0
eYeni döneme intikal	0	0	0	0	0	0
İlgili araştırma konularında verilen kanun teklifleri toplam sayı	116	114	114	34	0	11

Tablo 3.3'te de ayrıntıları verildiği üzere; çalışma boyunca 21. meclis döneminde verilen toplamda 1047 kanun teklifi üzerinden ilgili anahtar kavramları içeren 116 kanun teklifi bulunmuştur. Bu sayılar, 22. meclis döneminde 1042 kanun teklifi içinden 114, 23. meclis döneminde 901 kanun teklifi içinden 114, 24. meclis döneminde 2837 kanun teklifi içinden 34, 25. meclis döneminde 536 kanun teklifi içinden 0 ve 26. Meclis döneminde 2348 kanun teklifi içinden 11'dir. Bu kanun tekliflerinin her biri "geri alındı", "hükümsüz", "işlemden kaldırıldı", "kanunlaştı", "karar oldu", "reddedildi" veya "yeni döneme intikal" olmak üzere farklı şekillerde sonuçlanmışlardır.

Tablo 3.4: Meclis dönemlerine göre toplam milletvekili ve toplam kadın milletvekili sayıları (TBMM 2019)

	21. dönem		22. dönem		23. dönem		24. dönem		25. dönem		26. dönem	
	Mv. sayısı	Kadın mv. sayısı	Mv. sayısı	Kadın mv. sayısı	Mv. sayısı	Kadın mv. sayısı	Mv. sayısı	Kadın mv. sayısı	Mv. sayısı	Kadın mv. sayısı	Mv. sayısı	Kadın mv. sayısı
AK PARTİ	59	0	356	11	335	29	317	46	258	41	317	34
CHP	5	0	152	11	103	9	129	17	151	21	133	19
MHP	126	2	-	-	74	2	52	3	79	4	39	3
ANAP	73	2	20	2	-	-	-	-	-	-	-	-
DSP	62	7	-	-	6	1	-	-	-	-	-	-
SP	46	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DYP	83	3	4	0	-	-	-	-	-	-	-	-
YP	3	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
FP	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BBP	4	0	-	-	1	0	-	-	-	-	-	-
YTP	57	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ÖDP	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BAGIMSIZ	27	2	15	0	22	7	14	1	2	0	2	1
HYP	-	-	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-
GP	-	-	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-
SHP	-	-	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-
BDP	-	-	-	-	8	2	2	1	-	-	-	-
TP	-	-	-	-	1	0	-	-	-	-	-	-
ANAPARTI	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
HDP	-	-	-	-	-	-	30	9	80	32	59	25
KADEP	-	-	-	-	-	-	1	0	-	-	-	-
MEP	-	-	-	-	-	-	1	0	-	-	-	-
DBP	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
E-PARTİ	-	-	-	-	-	-	1	0	-	-	-	-
MILAD	-	-	-	-	-	-	1	0	-	-	-	-
TOPLAM	549	22	550	24	550	50	550	79	550	98	550	80

Buna istinaden, Tablo 3.4 incelendiğinde; Türkiye’de parlamentoyu temsil eden TBMM’nin 21. meclis döneminden itibaren kadın parlamenter oranlarında artış gözlenmiştir. Çeşitli meclis dönemlerinde, çeşitli partileri temsil eden kadın vekillerin özellikle 22. meclis döneminden başlamak üzere takip eden dönemlerde, meclisteki vekil sayıları fazla olan partilerde arttığı görülmüştür. Bu rakamlar 550 milletvekili içinden önceleri ilk iki dönem birbirine yakınlık göstermekteyken 23. Meclis döneminden itibaren nispeten daha fazla artmıştır. Araştırma içinde en yüksek kadın milletvekili oranı 25. meclis döneminde 98 ile görülmüştür.

Tablo 3.5: Meclis dönemlerine göre kadın vekillerin parlamentoda içindeki toplamı (TBMM 2019)

MECLİS DÖNEMLERİ	PARLAMENTODAKİ MEVCUT TOPLAM VEKİL SAYISI	PARLAMENTODAKİ MEVCUT TOPLAM KADIN MEVCUT TOPLAM KADIN VEKİL SAYISI	TOPLAM İÇİNDEKİ PAY (%)
21. DÖNEMİ	549	22	4,01
22. DÖNEMİ	550	24	4,36
23. DÖNEMİ	550	50	9,09
24. DÖNEMİ	550	79	14,36
25. DÖNEMİ	550	98	17,82
26. DÖNEMİ	550	80	14,55

Buna rağmen parlamentodaki kadın vekillerin Tablo 3.5'te ayrıntılı olarak verilen toplam içindeki yüzdelik payı incelendiğinde, parlamentodaki temsil oranları çok düşük seviyelerde seyretmiştir. 21. meclis döneminden 25. meclis dönemine kadar olan süreçte kadın vekillerin toplam içindeki temsil payları düzenli olarak %13'lük bir artış gösterse de 26. dönemde tekrar %3'lük bir azalış yaşanmıştır.

Tablo 3.6: Kategoriler bazında anahtar kavram aratma sonuçlarına göre verilen kanun teklifleri sayısı (TBMM 2019)

		21. DÖNEM	22. DÖNEM	23. DÖNEM	24. DÖNEM	25. DÖNEM	26. DÖNEM	TOPLAM
EĞİTİM	Eğitim	55	45	45	7	0	7	159
	Çalışan kadın	1	1	0	0	0	0	2
İSTİHDAM/ ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN	Kadın girişimci	0	1	0	0	0	0	1
	Analık	0	0	0	2	0	0	2
	Yoksulluk	1	1	0	0	0	0	2
	Bakım hizmetleri	0	2	0	0	0	0	2
	Ev işi	0	0	0	0	0	0	0
	Dayak	0	0	0	0	0	0	0
ŞİDDET	Kadına şiddet-cinayet	0	0	2	0	0	0	2
	Taciz	0	0	0	1	0	0	1
	Tecavüz	0	0	0	0	0	0	0
	Cinsel istismar, saldırı, ilişki	0	3	11	4	0	0	18
	Aile içi şiddet	0	0	0	0	0	0	0
	Doğum-ölüm	4	2	1	2	0	0	9
SAĞLIK	Hamilelik	0	0	0	0	0	0	0
	Gebelik	0	0	0	0	0	0	0
	Kadın sağlığı	0	0	0	0	0	0	0
	Kürtaj	0	0	0	0	0	0	0
	Cinsel yaşam	0	0	0	0	0	0	0
	Cinsellik	0	0	0	0	0	0	0
	Bekâret	0	0	0	0	0	0	0
	Çocuk sağlığı	0	1	0	0	0	0	1
KADININ ADLANDIRILIŞI	Kadın	1	1	3	2	0	0	7
	Bayan	2	0	0	0	0	0	2
	Hanım	0	0	0	0	0	0	0
	Kız	2	2	2	1	0	0	7
	Dul	19	10	6	3	0	0	38
	Evli	0	3	1	1	0	0	5
	Bekâr	0	0	0	0	0	0	0
	Anne	1	1	1	1	0	0	4
SİYASET	Kota	0	1	0	0	0	0	1
	Katılım	0	0	1	0	0	0	1
	Temsil	0	1	5	0	0	0	6
	Ayrımcılık	0	1	2	1	0	1	5
	Eşitlik	3	8	11	0	0	0	22
	Özgürlük	0	1	2	1	0	0	4

SOSYAL POLİTİKALAR VE TOPLUM-KADIN İLİŞKİSİ	Kıyafet	1	1	0	0	0	0	2
	Türban	2	0	1	0	0	0	3
	Başörtüsü	0	0	0	0	0	0	0
	Ahlak	4	2	0	0	0	0	6
	Namus	0	1	0	0	0	0	1
	Töre	0	0	0	0	0	0	0
	Nikâh	0	0	0	1	0	0	1
	İmam nikâhı	0	0	0	0	0	0	0
	Dulluk	0	0	0	0	0	0	0
	Dul hakkı	0	0	0	0	0	0	0
	Annelik	0	0	0	0	0	0	0
	Evlilik	5	3	1	1	0	1	11
	Aile	8	9	7	3	0	1	28
	Çocuk	5	9	5	2	0	1	22
	Bebek	1	0	0	0	0	0	1
	Çocuk gelin	0	0	0	0	0	0	0
	Yaşlı	1	0	2	0	0	0	3
	Engelli (Özürlü)	0	2	5	1	0	0	8
	Sığınma evi	0	2	0	0	0	0	2
	TOPLAM	116	114	114	34	0	11	389

Tablo 3.6’da kanun tekliflerinin TBMM veri tabanlarında araştırılması için, geniş ve kapsayıcı anlamda “sosyal içerik” olarak ifade ettiğimiz, sosyal konuları ve kadına dair düşünülen alanları içeren yedi ana kategori belirlenmiştir. Bunlar; ‘eğitim’, ‘istihdam/çalışma yaşamında kadın’, ‘şiddet’, ‘sağlık’, ‘kadının adlandırılması’, ‘siyaset’, ‘sosyal politikalar ve toplum-kadın ilişkisi’dir. Bunlara ilişkin olarak seçilen kavramlar da “anahtar kelime” olarak kullanılmış ve bu anahtar kelimeler üzerinde “TBMM-Kanun Teklifleri” içeriğinden arama yapılmıştır. 21. meclis döneminden itibaren 26. meclis dönemine kadar verilen 8711 kanun teklifi içinden, veri tabanına girilen anahtar kavramları içeren bütün kanun teklifleri incelenmiş ve içerikleri ile tekrar ediş sayıları analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda da bu kavramları içeren ve Tablo 3.6’da da ayrıntıları verilen toplamda 389 kanun teklifi bulunmuştur. Kanun teklifleri her meclis dönemi içinde ayrı ayrı olarak aranmıştır. Buna istinaden de ilgili meclis döneminde, ilgili kavrama ilişkin verilen kanun teklifleri sayıları ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu kanun tekliflerinin bir kısmı, erkek vekiller tarafından, bir kısmı kadın vekiller tarafından, bir kısmı da ortak olarak verilmiş; bazılarında kadın vekiller, bazılarında erkek vekiller ‘ilk imza’ şeklinde öncülük etmiştir. Ayrıca bazı kanun teklifleri de “tek imzalı” şekilde verilmiştir. Her kanun teklifi farklı şekillerde sonuçlanmıştır.

21. meclis dönemi ile 26. meclis döneminde sosyal içerikli kanun tekliflerinin, TBMM veri tabanlarında konu içerikli araması yapıldığında, tüm dönemler boyunca 389 kanun teklifi içinden en fazla 159 ile eğitim başlığında kanun teklifi verildiği görülmüştür. Bunu sırasıyla 38 ile dul, 28 ile aile, 22 ile çocuk ve eşitlik, 18 ile cinsel istismar/saldırı/ilişki, 11 ile evlilik takip etmiştir.

Tablo 3.7: Araştırmaya konu olan alanlarda verilen kanun tekliflerinin toplam içindeki payı (TBMM 2019)

MECLİS DÖNEMLERİ	KANUN TEKLİFLERİ TOPLAM SAYISI	İLGİLİ ARAŞTIRMA KONULARINDA VERİLEN KANUN TEKLİFLERİ SAYISI	TOPLAM İÇİNDEKİ PAY (%)
21. DÖNEMİ	1047	116	11,08
22. DÖNEMİ	1042	114	10,94
23. DÖNEMİ	901	114	12,65
24. DÖNEMİ	2837	34	1,20
25. DÖNEMİ	536	0	0,00
26. DÖNEMİ	2348	11	0,47

Bu sonuçlara göre Tablo 3.7'de gösterilen araştırmanın yüzdeler oranları incelendiğinde, ilgili anahtar kavramları içeren kanun tekliflerinin en fazla payı 23. meclis döneminde aldığı görülmüştür. En düşük yüzdeler oranı da 0 ile 25. meclis döneminde olmuştur.

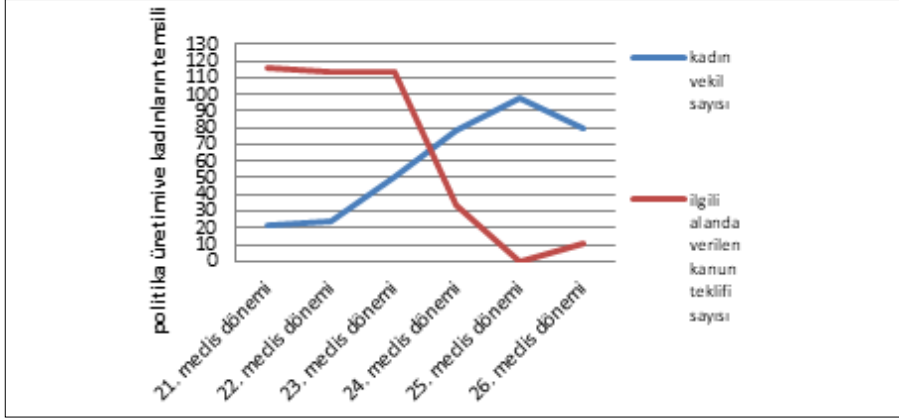
Tablo 3.8: Meclis dönemlerine göre parti isimleri, sayıları, ilgili alandaki kanun teklifi sayıları (TBMM 2019)

	21. DÖNEM	22. DÖNEM	23. DÖNEM	24. DÖNEM	25. DÖNEM	26. DÖNEM
1	AK PARTİ	AK PARTİ	AK PARTİ	AK PARTİ	AK PARTİ	AK PARTİ
2	CHP	CHP	CHP	CHP	CHP	CHP
3	MHP	ANAP	MHP	MHP	MHP	MHP
4	ANAP	DYP	DSP	BAĞIMSIZ	BAĞIMSIZ	BAĞIMSIZ
5	DSP	BAĞIMSIZ	BBP	BDP	HDP	HDP
6	SP	HYP	BAĞIMSIZ	ANAPARTİ		
7	DYP	GP	BDP	HDP		
8	YP	SHP	TP	KADEP		
9	FP			MEP		
10	BBP			DBP		
11	YTP			E-PARTİ		
12	ÖDP			MILAD		
13	BAĞIMSIZ					
İlgili alanda kanun teklifi sayıları	116	114	114	34	0	11

Partiler bazında düşünüldüğünde, Tablo 3.8'de de görüldüğü üzere, meclis-teki partilerin sayısının artması veya azalması ile kadın milletvekili sandalye sayılarına bağlı olarak ilgili içerikteki kanun tekliflerinin artışı arasında bir bağ saptanamamıştır. Öncelikle, 21. meclis döneminden 26. meclis dönemine kadar olan zaman diliminde 550 sandalye sayısı değişmemesine rağmen, kadın vekillere bu sayı içinden verilen payın parti sayısından bağımsız olarak düşük seviyelerde kaldığı görülmüştür. Dolayısıyla toplam içindeki sayıları düşünüldüğünde, kadın vekillerin sandalye oranları ve sosyal içerikli kanun

tekliflerinin oranlarının meclisteki parti ve grup sayılarından ve diğer ifade ile parti ve/veya grup çeşitliliğinden bağımsız seyrettiği gözlemlenmiştir.

Grafik 3.1: Dönemlere göre kadın vekil ve ilgili konularda verilen kanun teklifleri grafiği

Grafik 3.1'deki değişim, politika üretimi ve kadının temsili konusunda fikir vermektedir. Buna göre; politika üretimi ve kadının temsili konusunda 0'dan başlayarak 130'a kadar eşit aralıklarla verdiğimiz değerler üzerinden, 21. meclis dönemi ile 26. meclis dönemi arasındaki kadın vekil sayısı ve ilgili alanda verilen kanun teklifleri sayılarını grafiksel olarak yansıttığımızda, iki değişken arasında paralel ilerleyen bir ilişki görülmemiştir. 21. meclis döneminden 22. meclis dönemine geçerken kadın vekil sayısında küçük bir artış görülürken; yaklaşık aynı düzeylerde ilgili alanda verilen kanun teklifleri sayısında da bir azalış gözlemlenmiştir. 23. meclis dönemine geçişte kadın vekil sayısında yaklaşık yarı yarıya bir artış saptanmış fakat ilgili alanda verilen kanun teklifi sayısında bir değişiklik olmamıştır. 24. meclis dönemine geçtiğimizde yine aynı şekilde kadın vekil sayısında düzenli bir artış görülürken, ilgili alanda verilen kanun teklifleri sayısında ciddi bir azalış saptanmıştır. 25. meclis döneminde kadın vekil sayısı zirve noktasına ulaşarak en yüksek sayıyı yakalamışken, ilgili alanda verilen kanun teklifi sayısı 0 ile grafiğin en düşük noktasına inmiştir. Son olarak 26. meclis döneminde kadın vekil sayısı azalmış fakat yine de grafiğin üst noktalarında seyrederken; ilgili alanda verilen kanun teklifleri oranında geçmiş dönemlere göre beklenen artış olmamıştır. Nihayetinde bu durum bize meclisteki kadın parlamenterler ile sosyal içerik taşıyan kanun teklifleri arasında beklenen şekilde doğru orantılı bir artış olmadığını, aksine iki değişkenin farklı seviyelerde seyrettiğini göstermiştir.

25. meclis dönemine denk gelen noktanın nedenini beş aya yakın süren kısa bir meclis dönemine ve bu çalışmada ayrıntılarına değinilmeyen siyasi

gündemdeki dalgalanmalara bağlasak dahi, belirtmek gerekir ki bu dönem dâhilinde de toplam 536 tane kanun teklifi verilmiştir. Bu sayıyı anlamlı kılan ise; 21., 22. ve 23. meclis dönemleri beşer 'yasama yılı' sürmesine rağmen verilen kanun teklifi sayısının bu dönemin sadece iki katı olması; fakat yine bu dönemlerde kadın vekil sayısının daha düşük seyretmesine rağmen ilgili alanda verilen kanun teklifi sayılarının en yüksek dönemleri olmasıdır. 25. meclis dönemi istisna kabul edildiği noktada dahi takip eden 26. meclis dönemi de ifade edilen bu durumu destekler niteliktedir. Nitekim 26. meclis döneminde verilen 2348 kanun teklifinin sadece 11'i sosyal içerikli kanun teklifi olmuştur ve 26. meclis dönemi de 25. meclis döneminden sonraki en yüksek kadın vekil sayısının bulunduğu dönem olması açısından önemlidir. Öte yandan 26. ve 24. meclis dönemleri yasama yılı açısından farklılık göstermesine rağmen, politika üretimi bakımından toplam kanun teklifi bazında birbirine yakın sayıları bulunmaktadır ve her iki dönemde de 2000'nin üstünde kanun teklifi verilmiştir. Bu açıdan, 24. meclis dönemi ve 26. meclis dönemi toplam kanun teklifi bazında daha aktif olunan dönemlerdir fakat sosyal içerikli kanun tekliflerine bakıldığında çok az pay verildiği dönemler olmuşlardır. Bu da Grafik 4.1'deki durumu destekler niteliktedir.

Kadın vekil sayılarının düzenli şekilde artışının kanun teklifleri üzerinde bir etkisi olmadığını 22. dönemden 23. döneme geçişte de anlamak mümkünken; kadın vekil sayılarının en yüksek olduğu izleyen dönemlerde, ilgili alandaki kanun tekliflerinde beklenenin aksine ciddi azalışlar gözlemlenmiştir. Bu da bize kadın parlamenterlerin farklı alanlarda özellikle erkek meslektaşlarına nazaran daha sosyal içerikli refah devleti konularını kapsayan politika üretimi ve kadına dair alanı dillendirme konusunda ve de kadının temsili konusunda sayısal çoğunluklarının, bu alana temas etme adına yeterli olmadığını göstermektedir. Bu noktada kadın parlamenterlerin her ne kadar sayılarında artış olsa dahi, nihayetinde 550 sandalye sayısında en az yarısı kadarını bulup kadın-erkek eşitliğini yakalayacak bir çoğunluğa sahip olmalarının ve dahi dönemler arası siyasi konjonktürlerin verdiği değişikliklerin etkisi yadsınmamaktadır. Fakat mevcut durumda da görülmektedir ki; kadın parlamenterlerin mecliste yaklaşık olarak beşte bir çoğunluğu bulunduğu dönemlerde dahi araştırmaya konu olan alana dâhil politika üretiminde, daha önceki dönemlere göre daha düşük seviyelerde kalmışlardır. Tüm bu duruma kadın vekillerin tek başına verdikleri ya da verilmesine 'ilk imza' niteliği ile öncülük ettikleri kanun tekliflerinin sayısal durumları da eklendiğinde tablo daha net anlaşılmış olacaktır.

Tablo 3.9: İlgili konulardaki kanun tekliflerinin sınıflandırılmış verileri (TBMM 2019)

MECLİS DÖNEMLERİNE GÖRE İLGİLİ KONULARDAVERİLEN TOPLAM KANUN TEKLİFLERİ SAYILARININ DÖNEMLERE GÖRE AYRILMIŞ TOPLAM VERİLERİ						
	21. DÖNEM	22. DÖNEM	23. DÖNEM	24. DÖNEM	25. DÖNEM	26. DÖNEM
Sadece kadın vekillerin verdiği kanun teklifi toplam sayısı*	15	9	21	6	0	3
İlk imzayı kadın vekillerin verdiği kanun teklifi toplam sayısı	2	6	10	4	0	0
Kadın ve erkek vekillerin birlikte verdiği kanun teklifi toplam sayısı	16	25	8	0	0	0
Sadece erkek vekillerin verdiği kanun teklifi toplam sayısı	85	74	75	24	0	8

Tablo 3.9'da araştırma konusu anahtar kavramları içeren kanun tekliflerinin sadece kadın, sadece erkek, kadın-erkek ve ilk imza niteliği ile kadın parlamenterler şeklinde dönemsel olarak sınıflaması yapılmıştır. Buna göre, meclisteki sandalye sayısının sabit olduğu noktada, kadın vekillerin en yüksek çoğunluğu yakaladıkları 25. meclis dönemi her sınıflama için en düşük seviyede kalmıştır. Bu dönemin zamansal olarak ayırıcı özelliği olsa dahi; kadın vekillerin ikinci en yüksek çoğunluğu yakaladıkları dönem olan 26. meclis dönemi de bu durumdan farklı olmamış; aksine önceki dönemi destekler nitelikte takip etmiştir. Verilen kanun tekliflerinin toplam sayısı içinde ikinci en yüksek kanun teklifi sayısının olduğu 26. meclis dönemi düşünüldüğünde; hem ilgili konularda verilen kanun teklifleri azalmış hem de içinde kadın vekillerin imzasının bulunduğu kanun tekliflerinin sayısı toplam 2348 içinde 3'ü geçememiştir. Kanun teklifleri toplamı 901 olan 23. meclis dönemi kadın vekillerin öncülük ettiği kanun teklifleri sayısı bakımından da çoğunluğu yakaladığı dönem olmuştur. Bu da bize sayısal çoğunluğun değil işlevselliğin ön plana çıktığını göstermektedir. Buna ek olarak, 22. dönem kadın vekillerin hareketlendiği dönem gibi görülmektedir. Nitekim ilgili konularda kadınların içinde bulunduğu kanun teklifi sayısının diğer dönemler içindeki en yüksek payı aldığı dönem 22. dönem olmuştur.

Tablo 3.10: İlgili konulardaki kanun tekliflerinin toplam verileri (TBMM 2019)

TÜM MECLİS DÖNEMLERİNDE İLGİLİ KONULARDAVERİLEN TOPLAM KANUN TEKLİFLERİ VERİLERİ			
Sadece kadın vekillerin verdiği kanun teklifi toplam sayısı ***	İlk imzayı kadın vekillerin verdiği kanun teklifi toplam sayısı	Kadın ve erkek vekillerin birlikte verdiği kanun teklifi toplam sayısı	Sadece erkek vekillerin verdiği kanun teklifi toplam sayısı
52	22	49	266

***Tablo 3.9'da Tek imza bulunan kanun teklifleri 'sadece kadın vekillerin verdiği kanun teklifi sayısına' dâhil olup ikinci kez 'ilk imzayı kadın vekillerin verdiği' verilere eklenmemiştir.

****Tablo 3.10'da tek imza özelliği taşıyan kanun teklifleri aynı zamanda ilk imza özelliği de taşıdığı için 'sadece kadın vekillerin verdiği kanun teklifinde' yer verilmiş, 'ilk imzayı veren kadın vekillerde' bu sayıya tekrar yer verilmemiştir.

Tablo 3.10'daki toplam verilere göre; tüm dönemler irdelendiğinde gündeme alınan ilgili konulardaki kanun tekliflerinin çoğu sadece erkek vekillerin imzasını taşımaktadır. 21. meclis döneminden 26. meclis dönemine kadar geçen zaman diliminde 389 kanun teklifi içinde araştırılan konu dâhilindeki kanun tekliflerinin çoğunu erkek vekillerin verdikleri oluşturmuştur. İkinci sırayı sadece kadın vekillerin verdiği görülmüş fakat yine de 52 ile çok düşük bir seviyede kalmıştır.

Tablo 3.11: Araştırmaya dair toplam veriler ve yüzdelik oranlar (TBMM 2019)

Meclis dönemleri	Parlamentodaki toplam mevcut vekil sayısı	Parlamentodaki Toplam mevcut kadın vekil sayısı	Kadın vekillerin toplam içindeki payı	Meclis dönemlerinde verilen toplam kanun teklifleri sayısı	İlgili konulardaki toplam kanun teklifleri sayısı ve toplam içindeki payı	Sadece kadın vekillerin verdiği kanun teklifi sayısı ve toplam içindeki payı	İlk imzayı kadın vekillerin verdiği kanun teklifi sayısı ve toplam içindeki payı	Kadın ve erkek vekillerin verdiği kanun teklifi sayısı ve toplam içindeki payı	Sadece erkek vekillerin verdiği kanun teklifi sayısı ve toplam içindeki payı
21. dönem	549	22	%4,01	1047	116 %11,08	15 %11,21	2 %6,17	16 %13,79	85 %73,28
22. dönem	550	24	%4,36	1042	114 %10,94	9 %7,89	6 %5,26	25 %21,93	74 %64,91
23. dönem	550	50	%9,09	901	114 %12,65	21 %18,42	10 %8,77	8 %7,02	75 %65,79
24. dönem	550	79	%14,36	2837	34 %1,20	6 %17,65	4 %11,76	0 %0,00	24 %70,59
25. dönem	550	98	%17,82	536	0 %0,00	0 %0,00	0 %0,00	0 %0,00	0 %0,00
26. dönem	550	80	%14,55	2348	11 %0,47	3 %27,27	0 %0,00	0 %0,00	8 %72,73
TOPLAM	3299	353	%10,70	8711	389 %4,47	52 %13,37	22 %5,66	49 %12,60	266 %68,38

Bu noktaya kadar olan tüm bulguları tablo 3.11'deki toplam verilerin karşılaştırılması ve yüzdelik payları ile de desteklemek mümkündür. Buna göre incelemeye konu olan tüm meclis dönemlerinde milletvekillerinin toplam sandalye sayısı sabit kalmıştır. Kadın vekillerin tüm dönemler boyunca en yüksek yüzdelik oranı yakaladığı 25. dönemde dahi oranı %17'yi geçememiş ve toplam içindeki payları ise tüm dönemlerde %10 ile sınırlı kalmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Kadınlar dünyanın farklı yerlerinde, farklı alanlarda sosyal, ekonomik, kültürel, ideolojik ve siyasal yapılar içinde aynı ayrıştırmaya maruz kalmaktadırlar. Türkiye için bu durum diğer ülkelerden, özellikle Batılı ülkelerden farklı olarak, kendi iç dinamiklerini, siyasi kültürünü ve geleneksel tutumlarını taşımakta; bu açıdan da Türk tarih ve siyasi konjonktürü içinde muhafazakâr çerçevede değerlendirebileceğimiz bir bakış açısıyla tartışılmaktadır. Bu bakımdan kadına yüklenen toplumsal roller aynı zamanda toplumdaki önyargıları oluşturmakta ve ataerkil yapıyı yeniden üretmektedir. Dolayısıyla bu perspektif Türk siyasal hayatına ve kadınların siyasal temsiline de yansımaktadır.

Kadınların siyasal katılımı aktif olduğunda, siyasal hayatın da gelişim göstermesi beklenmektedir. Daha iyi tavırlar, daha uzlaşmacı bir üslup, daha derin politikalar, unutulmuş alanlar, atlanmış gruplar, değinilmemiş konular, daha sosyal içerikli yasalar ve duyarlılık oluşturacak bir siyaset alanı tasvir edilmiştir. Fakat kadınların siyasete 'aktif katılımın' her zaman 'aktif temsili'

beraberinde getirmediği gözlemlenmiştir çünkü aktif katılım oransal artışı ifade ederken; katılımdan ayrılan temsil konusu daha niteliksel bir boyutu işaret etmektedir. Şöyle ki kadınların siyasal alanlara katılımının artması ile kadına, kadın meselesine, refah devleti uygulamaları gibi sosyal devlet uygulamalarına ilişkin politika üretiminin de artması beklenmektedir. Fakat siyasal katılım oranları her zaman bu politika üretimini beraberinde getirmediği gibi, bazı dönemlerde kadınların siyasal varlıkları sadece görünürde kalmıştır. Aktif katılım, kendi içinde etkin politika üretim süreçlerine dâhil olmak anlamındaki temsili de beraberinde getirmemiştir.

Çalışmadan elde edilen verilere dayanarak; kadınların bilhassa kamusal anlamda en çok dışlandığı alanlardan biri olan iş yaşamı, Türk ulusal parlamentosunda ilgili dönemler boyunca politika yapma süreçlerinde neredeyse hiç değinilmeyen bir alanı oluşturmuştur. Bu, eril iktidar düzeni içinde düşünüldüğünde olağan gibi görünse de, kadınların katılım düzeyinin arttığı dönemler kapsamında normal dışı olarak tanımlanacak bir husustur. İkinci olarak özellikle 2000'li yıllarla birlikte kadın hareketlerinin de temel konusu haline alan ve toplumun önemli bir sorununu teşkil eden 'şiddet' başlığına dair verilen kanun tekliflerine 21. 25. ve 26. meclis dönemleri boyunca yasa yapma süreçlerinde hiç rastlanmamıştır. Mevzu kadın bedeni üzerinde değerlendirmeye geldiğinde ise 'sağlık' başlığı altında birçok konu aslında yasa yapım süreçlerinde göz ardı edilmiştir. 'Siyaset' başlığındaki analizde ise özellikle "eşitlik" kavramındaki sonuçlar nispeten daha umut verici olsa da yeterli değildir. Son olarak en geniş başlığı tutan 'sosyal politikalar ve toplum-kadın ilişkisi', kadın bedenini içeren politikalardan, Türk toplumunun çıkmazlarını oluşturan hususlara kadar en kapsamlı yelpazeyi oluşturmaktadır fakat yasa yapım süreçlerinde aynı önemin verilmediği de ortadadır. Özellikle kadınların bedenleri üzerinde verilen kanun tekliflerinin ayrıntılı incelemesinde erkek siyasetçilerin kadınlardan daha fazla politika ürettiği görülmüştür. Örneğin; son dönemin Türk siyasi gündemini oldukça meşgul eden ve kadın bedeni üzerinden şekillenen bir kavram olarak, 'türban' başlığını içeren kanun tekliflerinin analizi yapıldığında, tüm dönemlerde toplamda 3 adet kanun teklifi saptanmış ve bunların hiçbirinde kadın vekil imzası bulunamamış, 'sadece erkek vekillerin' imza sunduğu görülmüştür. Sadece kadın vekillerin verdiği ya da ilk imzayı kadın vekillerin verdiği kanun tekliflerinin içeriği incelendiğinde ise en çok 'eşitlik' ve 'cinsel istismar' başlığına eğilim gösterdikleri görülmüştür.

Nihayetinde bu çalışmada niceliksel artışın niteliksel olanı da beraberinde getirmediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmayı üç şekilde değerlendirmek mümkündür. İlki, kadınların siyasal katılımının her zaman kadınların siyasal temsilini arttıracak anlamı taşımasıdır; bu açıdan

kadınların siyasete birer siyasi aktör olarak “aktif” katılımı gerekli fakat yeterli değildir.

Nitekim kadınların parlamentolardaki varlıklarının sayısal olarak artması, kadınların gerçek temsilini garanti etmeyeceği gibi; kadınların sayısal azınlığın da endişelerinin ve bakış açılarının bastırılmasına yol açmayacaktır (Ayata ve Tütüncü, 2008: 22).

İkincisi, kadınların eril bir yapılanma içinde erkek meslektaşlarına göre daha fazla çaba sarf etmeleri gerekmektedir çünkü görülen o ki kadınlar hala erkek meslektaşlarına göre edilgen konumdadırlar.

Bu açıdan bakıldığında benzer çalışmalar kadınların parlamentoya kadarki temsil süreçlerinde de “küçümsenme” ya da “yükselme” gibi sorunlar yaşadığını; bu sürecin adaylık dönemlerinde “ailevi sorunlarla” devam ettiğini nihayetinde vekil olduklarında da bu sorunların parti içi problemlerin de eklenmesi ile süregeldiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifade ile kadın vekillerin sayılarından bağımsız olarak örgütsel yapı dahilinde kariyer yollarının tıkanmasına neden olan engeller bulunmaktadır (Keser vd., 2021; Yıldırım ve Uçaray Mangıtlı, 2023).

Üçüncüsü ise kadın parlamenterler, erkek parlamenterlere göre kadının tanımlandığı özel alan konularına, sosyal politika alanlarına, kadın meselesine bakışı geliştirecek derecede bir politika üretimini yakalayamamışlardır. Katılım oranları nispeten görünürde artmış fakat kadınların, erkek meslektaşlarına göre fark yaratacak ya da daha önce değinilmemiş veya yahut değinilmesine rağmen üzerine yeterince düşülmemiş politikaların gündeme gelmesinde henüz etkili olamadıkları görülmüştür. Son olarak, kadınların yeterince ses getirecek düzeyde politika üretimleri eril tahakküm altında kaybolmaktadır. Bu da öncelikle kadınların edilgen kalmalarına neden olmaktadır. Sosyal içerikli kanun tekliflerine verilen imzalar kadın-erkek şeklinde ayrıştırıldığına kadınların bu alana eğilimleri yine erkeklere göre geride kalmaktadır. Fakat bu noktada parlamentoda azınlık olmalarının yanı sıra ikinci bir engel yatmaktadır. Buna göre, kadınlara siyasal alanlarda tanımlanan görevler kadının toplumsal konumlandırılışı ile örtüşen düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla kadınları siyasal alanlara dâhil eden süreçler, kadınların oy potansiyelini yakalamak isteyen partilerin kadınları bunun bir aracı olarak değerlendirmesinden öteye geçememektedir. Haliyle parlamentoya giren kadınlar da çoğunlukla partiler bünyesinde seçilen, parti içi erile düzene uyum gösterebilen kadınlar olmaktadır. Bu anlamda kadınların toplumdaki konumlandırılışı, gelenekçi yapıların devamı niteliğinde siyasal alanda da sürdürülmektedir.

Tüm bu hususlar aynı zamanda kadınların bu durumu içselleştirmesine de neden olmaktadır.

Söz konusu temsil olduğunda, kadınların siyasal hayatta erkeklerle benzer koşullarda var olmaları ve yarışabilmeleri için “kadın olma” özelliklerini bir kenara bırakarak daha güçlü olunabileceğine dair inançları onları Ayata’nın ifadesi ile “cinsiyetsizmiş” gibi davranmaya itmektedir (Ayata, 1995: 309).

Kadın vekillerin erkek meslektaşlarına göre henüz istenilen düzeyde ve özellikte politika üretme noktasında istenilen seviyeye ulaşamayarak; kadınları ‘gerçekten temsil’ etme hususunda görünüşte kalmalarında etkili olan bu nedenlerin ötesinde mevcut dönemin siyasi süreçleri de bu durumu pekiştirir nitelikte olmaktadır. Nitekim rejim krize girdiğinde kadınlar simgesel önem arz etmiş; demokratikleşmeyi sağlamaya ihtiyaç duyulduğunda kadınların da siyasal görünürlüğü artmıştır. Bugün partiler, kadınları, demokratik olma iddiaları, kadınların oy potansiyeli ve “vitrin” görüntüsü için tercih edilmektedir. Bu da parlamentoda siyasi bir kimlik kazanmış kadınların, partiler üstü hareket ederek örgütlü bir topluluk oluşturmalarına ve istenilen temsil düzeyine çıkabilmelerine engel teşkil etmektedir. Bu gösteriyor ki kadınların sayısal varlıkları işlevsel olamadıklarında anlam ifade etmekten uzaklaşmaktadır. Tüm veriler ışığında; niceliksel olanın niteliksel anlamda temsili de her zaman beraberinde getirmediğini görülmekte ve bu da kadınlarca aktif politika üretiminin sağlanamadığı anlamına gelmektedir.

Bu çalışmanın sınırlılıkları dâhilinde yer verilmeyen kota uygulamaları ise siyaset alanının en tartışmalı konularından birini oluşturmaktadır. Temelde cinsiyet eşitliği bağlamında tartışılan, bir cinsiyete yönelik olarak belirlenen ve niceliksel anlamda belli bir temsil oranını ifade eden “kritik eşik” kavramı olarak kota uygulamaları; kadınların siyasete eşit düzeyde katılımı için gerekli görülmektedir fakat başka unsurlarla desteklenmediği sürece niteliksel temsil için tek başına yeterli değildir (Dündar Sezer, 2022; Kalra ve Johshi, 2020). Nitekim; kota sistemi dâhilinde vaat edilen oranlar ile gerçek sayılar arasında farklar bulunmaktadır çünkü aday gösterilen kadınlar, seçilemeyecek sıralara eklenerek erkek egemen zihniyet sürdürülmektedir (Ünal Erzen, 2019: 31). Buna Türkiye perspektifinden bakıldığında da durum farksızdır. Türkiye’deki kota uygulamaları yönelik araştırmalar; partilerin konuya dair ya yeterince istekli davranmadıklarını ya da tabanlarını genişletmek ve yeni toplumsal grupları partilerine dahil etmek adına aracı olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Dolayısı ile bu durum yine aynı sonuca ulaşmaktadır: Kadınların siyasal varlığına bir çözüm olarak sunulan kota sisteminin uygulanabilir olması için yine niteliksel anlamda bilinçli ve etkili bir kadın kamuoyu gerekmektedir (Sitembölükbaşı, 2007; Ugan, 2017).

Kaynakça

- Alkan, A. (2004). Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli. *Birikim Dergisi*, 179, 71-77.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2016). Kadın Hareketleri ve Feminist Bilgi Birikiminin Sosyal Hizmetlere ve Sosyal Çalışmaya Getirdiği Açılımlar Üstüne Düşünceler. *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri*. Drl. D. Şaman Kaylı ve F. Şahin. Ankara: Nika Yayınevi, 9-26.
- Ayata, G. A. (1995). Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı. *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. Drl. Ş. Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayata, G. A. ve Tütüncü, F. (2008). Critical Acts Without A Critical Mass: The Substantive Representation of Women in The Turkish Parliament. *Parliamentary Affairs*, 3 (61), 461-475.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2015). Cinsiyet Eşitliği ve Adalet Perspektifinden Türkiye'de Kadının Siyasal Alanlara Katılımı. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 9-12.
- Bolzendahl, C. ve Brooks, C. (2007). Women's Political Representation and Welfare State Spending in 12 Capitalist Democracies. *Social Forces*, 4 (85), 1509-1534.
- Clark, C. ve Clark, J. (1993). The Gender Gap 1988: Compassion, Pacifism and Indirect Feminism, *Women in Politics: Outsiders or Insiders*. Drl. L. L. Duke, New Jersey: Prentice Hall.
- Coşar, H. S. (2011). *Eril Siyasetle Kadınlık Halleri Arasında: Türkiye'de 23. Dönem Kadın Milletvekilleri*. 2. Baskı. Ankara: Kadın Adayları Destekleme Derneği.
- Çakır, S. (2010). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi. *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*. 4. Baskı. Drl. H. B. Örs, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 413-475.
- Çakır, S. (2013). *Erkek Kulübünde Siyaset: Kadın Parlamentarlerle Sözlü Tarih*. İstanbul: Versus Kitap.
- Demir, Z. (2015). *Türkiye'de Kadın ve Siyaset*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Derdiyok, B. (2014). *Yerel Seçimlerde Kadın Adayların Görünmezliği Sorunu*. <http://turksam.org/yerel-secimlerde-kadin-adaylarin-gorunmezligi-sorunu>, (10 Nisan 2019'da erişildi).
- Dominelli, L. (2002). *Feminist Social Work Theory and Practice*. New York: Palgrave.
- Dursun, D. (2016). *Siyaset Bilimi*. 8. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Dündar Sezer, T. (2022). Parlamento Seçimlerinde Cinsiyet Kotaları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 159, 51-122.
- Flora, P ve Heidenhemir, A. (1990). The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State. *The Development of Welfare States in Europe and America*, Drl. P. Flora ve A. J. Heidenheimer. London: Transaction.
- Gökçe, B. (2012). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. 6.Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. (Çev. B. B. Özipek vd.). Ankara: Adres Yayınları.
- Hughes, M. M. (2009). Armed Conflict, International Linkages, and Women's Parliamentary Representation in Developing Nations. *Social Problems*, 1(56), 174-204.
- Inter-Parliamentary Union (IPU) (2002). *Women in Parliament in 2021*. 1-22. <https://data.ipu.org/historical-women>. (10 Kasım 2022'de erişildi).
- Inter-Parliamentary Union (IPU) (2023). *Global and Regional Averages of Women in National Parliaments*. https://data.ipu.org/women-averages?month=7&year=2023&op=Show+averages&form_build_id=form-cyHTE_2FwOvZCOWe_sk_XxD9TGsVpXEaUGPCCRZ-6H_M&form_id=ipu__women_averages_filter_form. (05 Ağustos 2023'te erişildi).

- Kalra S ve Joshi D. K. (2020). Gender and Parliamentary Representation in India: The Case of Violence Against Women and Children. *Women's Studies International Forum* 82, 1-10.
- Kenworthy, L ve Malami, M. (1999). Gender Inequality in Political Representation: A Worldwide Comparative Analysis. *Social Forces*, 78(1), 235-268.
- Keser, A. Çelik, M. Ercan, E. (2021). Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili ve Toplumsal Cinsiyet. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 76 (1), 191-229.
- Koray, M. (2008). *Sosyal Politika*. 3. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to is Methodology*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Mutlu, A. (2017). Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 24-46.
- Örtek, M. ve Tekelioğlu, S. (2013). Türkiye'de Siyaset ve Kadın. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(5), 278-287.
- Özdemir, E ve Atılğan, G. (2014) Siyasal Partiler. *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*. 4. Basım. Drl. G. Atılğan ve E. A. Aytekin, İstanbul: Yordam Kitap. 239-252.
- Paxton, P. (1997). Women in National Legislatures: A Cross- National Analysis. *Social Science Research*, 26, 442-464.
- Paxton, P. ve Kunovich, S. (2003). Women's Political Representation: The Importance of Ideology. *Social Forces*, 82 (1), 87-113.
- Ruggie, M. (1984). *The State and Working Women: A Comparative Study of Britain and Sweden*. Princeton. N J: Princeton University Press.
- Sanbonmatsu, K. (2002). Political Parties and the Recruitment of Women to State Legislatures. *The Journal of Politics*, 64(3), 791-809.
- Sayın, A.(2007). Parlamentoya Girmek İçin Erkek Olmak Şart!. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 1(1), 153-160.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 13-36.
- Stone, P. J., Dunphy, D. C., Marshall, S. S., Ogilvie, D. M. (1966). *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*. Massachusetts: The M.I.T. Press.
- Şahin Mencütek, Z. (2013). Kadın, Siyaset ve Demokrasi. *Kadına Yönelik Söylem Çalışması*. İstanbul: Kadın ve Demokrasi Derneği.
- Talası, G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Toksabay Esen, A. ve Memişoğlu, O. (2007). Siyasetin Cinsiyeti: Politika Notu. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırmaları Vakfı*, 1-18.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). 21. Dönem Milletvekilleri Arama Formu. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=21,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=21,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). 22. Dönem Milletvekilleri Arama Formu. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=22,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=22,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). 23. Dönem Milletvekilleri Arama Formu, (2019), [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=23,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=23,(1 Şubat 2019'da erişildi).)

- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). 24. Dönem Milletvekilleri Arama Formu. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=24,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=24,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). 25. Dönem Milletvekilleri Arama Formu. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=25,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=25,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). 26. Dönem Milletvekilleri Arama Formu. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=26,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sorgu_donem?p_donem_kodu=26,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). *Bakanlar Kurulu Üyelerinin Genel Kurul Konuşmaları Bakan Adı Sıralı*. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.bakanlarkuruluad,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_erisim.bakanlarkuruluad,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). *Geçmiş Dönem Kanun Tasarı ve Teklifleri Sorgu Formu*. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_gd.sorgu_baslangic,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_gd.sorgu_baslangic,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). *Kanun Teklifleri Sorgu Formu*. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.sorgu_baslangici,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.sorgu_baslangici,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). *TBMM Albümü*. [https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_album.htm,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_album.htm,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). *Türkiye Büyük Millet Meclisi 24. Dönem 1. Yasama Yılı Gelen Kağıtlar*. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/gelen_kagit.liste?pdonem=24&p-yil=1,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/gelen_kagit.liste?pdonem=24&p-yil=1,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). *Türkiye Büyük Millet Meclisi 21. Dönem*. [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_meclis=1&v_donem=21,\(1 Şubat 2019'da erişildi\).](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_meclis=1&v_donem=21,(1 Şubat 2019'da erişildi).)
- Ugan, A. A. (2017). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kadınların Temsil Oranı Ve Siyasi Partilerdeki Yeri. *Kesit Akademi Dergisi* 9, 389-404.
- Ünal Erzen, M. (2019). Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar* 8, 21-32.
- Vergin, N. (2019). *Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. 7. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Weber, R. P. (1989). *Basic Content Analysis*. London: Sage Publications.
- Wedel, H. (2013). *Siyaset ve Cinsiyet: İstanbul Gecekondularında Kadınların Siyasal Katılımı*. 2. Baskı. (Çev. C. Kurultay). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yaraman, A. (2015). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili: Dişiliksiz Siyaset*. 2. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yavaşgel, E. (DrI). (2014). Giriş. *Siyasal Modernleşme: Türk Siyasetinde Kadının Temsil Sorunu*. İstanbul: Derin Yayınları. IX-XV.
- Yıldırım, S. ve Uçaray Mangıtlı, B. (2023). Parlamento, Temsil ve Kurumsal Maskülenizm: Kadın Milletvekillerinin TBMM İhtisas Komisyonlarındaki Rollerini. *Mülkiye Dergisi*, 47 (1), 222-259.